

Články

Projekt Cinema Europe

Od dvacátých let dvacátého století se film počítá mezi umělecká média. Nárok na výsadní příbuzenský vztah s ústředními tradicemi umění dvacátého století si ovšem mohou činit pouze jisté kategorie filmu. Jak takovou kategorii definovat, jaké síly ji určují, a jak se její hranice a rozhodující činitele časem proměnily, to je tématem, o kterém se často diskutuje, a to zejména v Evropě. Nezřídka se tato debata zaplétá do konfliktních terminologií, ideologických programů a ekonomických zájmů. Konfliktní terminologie zahrnují rovněž pojem „národ“ (jako v případě „národní kinematografie“) a představu umělce jako tvůrce jedinečné vize (jako v případě „auteurského filmu“). Ideologické programy sahají od politicky a formálně opozičních praktik (jako v případě „avantgardního filmu“), až k debatám o vysoké/nízké kultuře („umělecký film“ versus „hollywoodská zábava“), zatímco ekonomické zájmy jsou symbolicky zapředeny v různých formách kulturního protekcionismu, který se v druhé polovině dvacátých let kodifikoval jako „Film Europe“, ve třicátých a čtyřicátých letech jako nacionalistická propaganda, v padesátých letech jako nadvláda Hollywoodu, v šedesátých letech jako protiimperialistické boje, v osmdesátých a devadesátých letech jako debata o Všeobecné dohodě o clech a obchodu (GATT) a zájem o evropské audiovizuální dědictví.

Názor, že nadvláda Hollywoodu na světovém trhu ohrožuje další život evropského filmu, sahá přinejmenším do poloviny dvacátých let minulého století, kdy se natrvalo zakořenil v evropské výrobě filmů i filmové kultuře. Dokonce natolik, že podstatný díl „identity“ evropského filmu se ve skutečnosti zakládá na jeho proměnlivém a spleťtém vztahu s Hollywoodem, kdy americké filmy, žánry a hvězdy vždy znamenaly pro evropská filmová obcenstva jeden z hlavních zdrojů rozkoše a naproti tomu Evropa byla pro americké společnosti jedním z hlavních zdrojů zisků. V období po druhé světové válce evropské režiséři-auteuri, od Ingmara Bergmana k Jean-Luc Godardovi, od Bernarda Bertolucciho k Wimmu Wendersovi, kreativně rozvíjejí svůj hluboký – a hluboce ambivalentní – umělecký dluh vůči hollywoodské výrobě filmů. Kromě toho v období od dvacátých do devadesátých let evropské režiséři, ať už přitahováni kvalitnějšími technologickými prostředky a rozsáhlými mezinárodními obcenstvy, nebo nuceni hledat útočiště před válkou či pronásledováním, točí filmy v Hollywoodu.

Z ekonomického hlediska jsou kroky, podnikané na záchranu evropských trhů před americkou nadvládou, povětšinou sporné, nehledě na to, že se takovéto pokusy, jakkoli bývají pozoruhodné, často soustřeďují na opatření, ve kterých se kritéria ekonomická spojují s estetickými. Dotace, ač znamenají podporu tvůrčích výkonů, jsou přidělovány na základě kritérií, kde národní a regionální zájmy navzájem kolidují s dohledem na kvalitu a očekáváním obcenstev. GATT i pozdější veřejné diskuse, které se k ní vážou, sice odrážejí strach evropských filmařů ze ztráty domácích obcenstev a trhů, jsou však omezeně jednostranné a povětšinou nedokáží uchopit podstatu akumulace kulturního kapitálu, který se neredukuje jen na film a není pouze záležitostí současnosti. Je zapotřebí chápat v širším kontextu síly, které zde působí, jejich souhru v rychle se proměňující mezinárodní situaci, v níž různá audiovizuální média, jejich tvůrci, ale rovněž jejich příslušná národní obcenstva podléhají tlakům ekonomického i technologického sblížování („globalizace“, „digitalizace“), ve stejné chvíli kdy jsou náhle interpretovány v nově se diferencujícím kulturním

poli mezi veřejnou podívanou a domácí zábavou, mezinárodním filmovým festivalem a muzejní výstavou, videotékou a galerijní instalací. Všem zmíněným otázkám se chce věnovat speciální výzkumný projekt Amsterdamské university *Cinema Europe, 1929 – 1999*, který se skládá z badatelské práce akademických pracovníků a doktorandů, ze seminářů, konferencí a publikací.

Marijke de Valck je doktorandkou v Ústavu filmových a televizních studií Amsterdamské university. Jako členka výzkumné skupiny „Cinema Europe“ se ve své disertaci pod vedením prof. Thomase Elsaessera zaměřuje na roli, jakou v dějinách a současnosti mezinárodních filmových festivalů hraje pojem Evropy. Následující text připravila speciálně pro *Iluminaci*. Navazující článek Juliana Stringera vybrala sama Marijke de Valck jako další zásadní příspěvek k výzkumu kulturní role festivalů, jenž by mohl její vlastní pohled na zkoumaný předmět vhodně doplnit.

Pro příští číslo *Iluminace* máme přislíben druhý původní příspěvek vycházející z projektu „Cinema Europe“ od Elsaesserova doktoranda Malteho Hagenera. Hagener se v něm bude zabývat vztahy mezi filmovou avantgardou a průmyslem. Avantgardu bude zkoumat v kontextu evropské kultury a vztahů k různým médiím a formátům, a nikoli z hlediska čistě estetického či autorského. Jeho text bude opět doplněn překladem jím vybrané studie.¹⁾

-red-

1) Bill Nichols, *Documentary Film and the Modernist Avant-Garde*. „Critical Inquiry“ 27, 2001 (léto), s. 580 – 610.